

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Viktorija Makarova

ARGUMENTAVIMO TECHNIKA
ŠIUOLAIKINIAME RUSŲ IR LIETUVIŲ POLITINIAME DISKURSE
(remiantis metiniais 2000-2007 m. prezidentų kreipimais)

Daktaro disertacijos santrauka
Humanitariniai mokslai, filologija (04 H)

Vilnius, 2008

Disertacija rengta 2004-2008 metais Vilniaus universitete.

Mokslinė vadovė:

prof. habil. dr. Eleonora Lassan (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai,
filologija – 04 H)

**Disertacija ginama Vilniaus universiteto Humanitarinių mokslų srities filologijos
krypties taryboje:**

Pirmininkė:

prof. habil. dr. Regina Koženiauskiene (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai,
filologija – 04 H)

Nariai:

prof. habil. dr. Eleonora Lassan (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai,
filologija – 04 H)

prof. habil. dr. Aloyzas Gudavičius (Šiaulių universitetas, humanitariniai mokslai,
filologija – 04 H)

doc. dr. Lauras Bielinis (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai,
politikos mokslai – 02 S)

doc. dr. Asija Kovtun (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai,
filologija – 04 H)

Oponentai:

prof. dr. Irina Oukhvanova-Shmygova (Baltarusijos valstybinis universitetas,
humanitariniai mokslai, filologija – 04 H)

doc. dr. Virginija Jakimenko (Mykolo Romerio universitetas, humanitariniai mokslai,
filosofija – 01 H)

Disertacija ginama viešame Humanitarinių mokslų srities filologijos krypties tarybos
posėdyje 2009 m. sausio 26 d. 15 val. Vinco Krėvės auditorijoje.

Adresas: Universiteto 5, 01513 Vilnius, Lietuva.

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2008 m. gruodžio ... d.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje.

VILNIUS UNIVERSITY

Viktorija Makarova

ARGUMENTATION TECHNIQUE
IN CONTEMPORARY POLITICAL RUSSIAN AND LITHUANIAN DISCOURSE
(based on the presidents' annual speeches 2000-2007)

Summary of doctoral dissertation
Humanities, philology (04 H)

Vilnius, 2008

The research was performed at Vilnius University in 2004-2008.

Research Supervisor:

Prof. Habil. Dr. Eleonora Lissan (Vilnius University, humanities, philology – 04 H)

The dissertation will be defended at the meeting of the Philology Committee of Vilnius University:

Chairperson:

Prof. Habil. Dr. Regina Koženiauskienė (Vilnius University, humanities, philology – 04 H)

Members:

Prof. Habil. Dr. Eleonora Lissan (Vilnius University, humanities, philology – 04 H)

Prof. Habil. Dr. Aloyzas Gudavičius (Šiauliai University, humanities, philology – 04 H)

Assoc. Prof. Dr. Lauras Bielinis (Vilnius University, social sciences, political sciences – 02 S)

Assoc. Prof. Dr. Asija Kovtun (Vytautas Magnus University, humanities, philology – 04 H)

Opponents:

Prof. Dr. Irina Oukhvanova-Shmygova (Belarusian State University, humanities, philology – 04 H)

Assoc. Prof. Dr. Virginija Jakimenko (Mykolas Romeris universitetas, humanities, philosophy – 01 H)

The dissertation will be presented for public defence at the meeting of the Philology Committee on 26th January 2009 at 15 o'clock at the Vilnius University Faculty of Philology of Vincas Krėvė room.

Address: Universiteto 5, 01513 Vilnius, Lithuania.

The summary of Ph. D. dissertation was posted on ... December 2008.

The dissertation is available at the Vilnius University Library.

ĮVADAS

Šiame darbe keliami problema – apibūdinti argumentacijos, naudojamos lietuvių ir rusų politiniame diskurse, ypatumus. Problemos aktualumas motyvuojamas tuo, jog pastaraisiais dešimtmečiais humanitariniuose moksluose ypatingas dėmesys skiriamas kalbos poveikio priemonėms, kuriomis kalbantysis siekia savo tikslų, darydamas poveikį adresatui. Šiuolaikiniam mokslui, tiriančiam kalbos poveikį, itin svarbi argumentacija, kuri apibrėžiama kaip veiksmingiausių argumentavimo būdų pasirinkimas kalbančiojo pozicijai pagrįsti bei paskatinti klausytoją jai pritarti. Atlikus argumentavimo būdų, naudojamų viename ar kitame sociume, analizę, galima spręsti apie politinę visuomenės kultūrą bei nacionalinių tradicijų įtaką šiuolaikiniams politiniams diskursams.

Tyrimo **tikslas** – aprašyti argumentavimo technikos ypatumus XXI a. pradžios, 2000-2007 m., rusų ir lietuvių politiniame diskurse. Tyrimo tikslui pasiekti keliami šie **uždaviniai**: a) remiantis analizuojama medžiaga nustatyti kognityvines argumentacijos struktūras, b) aprašyti argumentavimo diskurso elementų realizacijas: tezės pateikimo tekste būdus, taip pat tezę grindžiančių argumentų turinį ir apimtį.

Teikiamo darbo tyrimo **objektas**, kaip minėta, – argumentavimo būdai politiniame diskurse. **Tyrimo medžiaga** – kasmečiai – nuo 2000-ųjų iki 2007-ųjų m. – Rusijos prezidento V. Putino kreipimaisi ir Lietuvos prezidento V. Adamkaus pranešimai (pastaba: toliau tekste Rusijos prezidento V. Putino kreipimaisi ir Lietuvos prezidento V. Adamkaus pranešimai vadinami kreipimaisi). Prezidentų kreipimūsi, kaip disertacijos medžiagos, pasirinkimas motyvuotas ypatingu šių tekstų, turinčių išskirtinį vaidmenį politiniame gyvenime, reprezentatyvumu.

Darbe naudotasi šiais **metodais**: *kognityvinė* analizė – ideologinio teksto kūrėjo sąmonės struktūroms apibrėžti; *loginė ir retorinė* analizė – įtikinimo loginiam ir neloginiam aspektams ištirti; *lyginamasis* metodas – analizės rezultatams palyginti. Pirmajame tyrimo etape išvardyti metodai buvo *aprašomojo* pobūdžio, pateikiant jų interpretaciją – *kritinio* pobūdžio. Dėmesys buvo sutelktas į *kokybinius* tiriamojo objekto požymius.

Tyrimo **naujumas** argumentuojamas tuo, jog darbe iškelta problema iki šiol nėra išsamiai nagrinėta: tai pasakytina ir apie tyrimo medžiagą (mokslininkai argumentacijos klausimams lietuvių politiniame diskurse iki šiol neskyrė pakankamai dėmesio), ir apie argumentacijos analizės metodus (vis dar nėra sukurta išsami politinio diskurso

argumentacijos analizės metodika). Kalbėdami apie argumentacijos analizės metodikos išsamumą, turime omenyje, jog nėra sukurtas tikslus argumentavimo diskurso elementų – tezės ar idėjos, kurias ketinama įdiegti į adresato sąmonę siekiant jo pritarimo, – taip pat argumentų, kuriais to siekiama, tyrimo metodas.

Argumentacijos problemas savo darbuose aptarė šios **lietuvių** mokslininkės: Eleonora Lassen, Regina Koženiauskiene, Jurga Cibulskiene, Virginija Jakimenko. Pateiktas darbas skiriasi nuo išvardytųjų tuo, jog 1) argumentacijos problemoms jame skiriama daugiausia dėmesio, 2) argumentacijos problemos nagrinėjamos remiantis politinio diskurso medžiaga, 3) argumentacijos problemos tiriamos pasitelkiant kognityvinės lingvistikos aspektu.

Praktinė tyrimo vertė grindžiama tuo, jog darbo rezultatai gali būti naudingi ryšių su visuomene specialistams kuriant politinio gyvenimo įvykių pateikimo strategijas bei siekiant deramiau išnaudoti politinio diskurso argumentacines galimybes; analizės rezultatai gali būti naudojami aukštosiose mokyklose dėstant retoriką, diskurso analizę, melo ir politinę lingvistiką, siekiant geresnės kokybės išsilavinimo bei klausytojų sąmoningumo ugdymo ir aiškinant, kokiais būdais veikiama politinio diskurso recipientų sąmonė.

Disertacijai ginti teikiami šie teiginiai:

1. Prezidento kreipimasis yra hibridinio tipo kalbėjimo aktas, kuriame dera aprašomojo, vertinamojo bei argumentacinio kalbėjimo aktų savybės.
2. Tezė prezidento kreipimesi neekspliciuojama; klausytojas turi ją suprasti loginės indukcijos būdu, apibendrinamas pavyzdžius, kurie atlieka argumentų vaidmenį.
3. Kognityvinių struktūrų realizacija yra prezidentų kreipimūsi argumentacijos diskurso elementas.
4. Prezidentų kreipimūsi kognityvinės struktūros siejasi su kognityvinėmis struktūromis, sudarančiomis visuomeninių ir politinių tekstų gilųjį lygmenį.

Darbe esantys teiginiai aprobuoti konferencijose:

2003.09.18-19, Lodzė (Lenkija), „Aktualne problemy semantyki i stylistyki tekstu“; 2004.02.20-22, Talinas (Estija), «VI конференция юных филологов»; 2004.05.6-7, Kaunas (Lietuva), „Tekstai ir kontekstai: kalbos judesys“; 2004.09.20-21, Kielce (Lenkija), «Язык, литература и культура России в XXI веке – теория и

практика»; 2005.05.5-6, Kaunas (Lietuva), „Žmogus kalbos erdvėje“; 2005.10.20-22, Odesa (Ukraina), «Проблемы прикладной лингвистики»; 2006.11.15-16, Lodzė (Lenkija), „Aktualne problemy semantyki i stylistyki tekstu“; 2006.12.1-2, Minskas (Baltarusija) «Язык и социум – VII»; 2007.05.6-8, Kielce (Lenkija) «Язык, литература и культура России в XXI веке – теория и практика»; 2007.10.24-25, Praha (Čekija) „Konference mladých slavistů III“; 2008.10.22-23, Praha (Čekija) „Konference mladých slavistů IV“.

Su pagrindiniais disertacijos teiginiais supažindinta Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto Sociokultūrinių tyrimų instituto Kognityvinės lingvistikos grupės seminaruose „Ideologinio lauko diskurso analizė pasitelkiant žodžius-raktus“ ir „Politologinė filologija II“ 2005 m. lapkričio 2 d. ir 2007 m. vasario 23 d.

Disertacija svarstyta ir jos teiginiais pritarta Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Slavistikos katedros posėdyje 2008 m. rugsėjo 24 d.

Darbo **struktūra**: *įvade* rašoma apie problemos aktualumą, darbo tikslus, uždavinius, metodus, problemos iširtumo mastą lietuvių mokslo darbuose. Pirmojoje dalyje pateikiama mokslo darbų apžvalga, motyvuojamas tyrimo metodų pasirinkimas, aptariami darbe vartojami terminai, detalizuojamas objektas, paaiškinama analizės procedūra. *Antrosios dalies* (argumentacija rusų politiniame diskurse) ir *trečiosios dalies* (argumentacija lietuvių politiniame diskurse) sandarą lėmė indukcinis tyrimo rezultatų dėstymo būdas: nuo atskirų reiškinių analizės pereinama prie gautų duomenų apibendrinimo. *Išvadose* lyginamuoju aspektu analizuojami tyrimo rezultatai ir išdėstomi apibendrinimai. Darbo pabaigoje pateikiamas tyrimo medžiagos *šaltinių* ir *cituotos literatūros sąrašas*.

ARGUMENTACIJOS ANALIZĖS METODOLOGINĖS PROBLEMOS

Argumentacijos apibrėžimas. Skirtingiems argumentacijos apibrėžimams būdingos šios bendrybės: ikikalbiniame lygmenyje argumentacija – tai mąstymo procesas, kurį vėliau adresantas verbalizuoja komunikuodamas su adresatu; pasirinkdamas kalbos priemones, adresantas siekia palenkti adresatą į savo pusę ir paskatinti pritarti siūlomai idėjai. Galima teigti, jog šiuolaikinio mokslo supratimas apie argumentacijos prigimtį atspindi Ch. Perelmano ir L. Olbrechts-Tytecos idėją apie argumentavimo nukreiptumą į auditoriją.

Tyrimų tendencijos. Vakarai. Vokiečių mokslininkas Josefas Kopperschmidtas atkreipė dėmesį į argumentavimo tinkamumą konkrečiai situacijai suformuluodamas keletą efektyvaus argumentavimo prielaidų. (1985). Olandų mokslininkai Fransas H. Van Eemerenas ir Robas Grootendorstas apibrėžia argumentavimo techniką kaip bandymą įtikinti adresatą priimti tam tikrą požiūrį, o tai atliekama imantis tam tikros strategijos ir taikant diskutavimo taisykles (1984, 2004). Filosofiniu aspektu argumentavimo problemas gvildeno žinomas Frankfurto mokyklos atstovas Jūrgenas Habermasas, kuris išskyrė skirtingus argumentavimo tipus ir nagrinėjo pragmatines kalbėtojo ir auditorijos sutarimo sąlygas (1984-1987). Rytų Europos mokslininkų darbuose (Безменова 1987, Брутян 1984, Демьянков 1989, Рузавин 1997) linkstama pateikti argumentacijos istorijos, metodologinių principų apžvalgą. Galima konstatuoti du pagrindinius minėtų argumentacijos teorijų skirtumus: Pirmia, Vakarų šalių mokslininkai daug anksčiau ėmė tirti nededukcinius įtikinimo metodus, Rytuose geriau ištirti dedukciniai pagrindimo būdai. Antra, Vakaruose daug dažniau tiriami įtikinimo būdai, naudojami viename tekste (dažniausiai poliloge) arba vieno adresanto kalboje, Rytų mokslininkai dar ne taip seniai buvo linkę labiau plėsti geografines bei chronologines argumentacijos tyrimų ribas. Pastaraisiais metais Rytų Europoje pasirodo vis daugiau darbų, iš kurių matoma Perelmano neoretorikos įtaka: mokslininkai sutelkė dėmesį į pragmatines argumentavimo diskurso problemas (Добрякова 2003, Ощепкова 2004, Фанян 2000, Файбышенко 2002), adresatą ir argumentavimo topiką (Вольвак 2004, Шуйская 2005), kognityvinius argumentavimo parametrus (Аксенова 2003, Рожкова 2001-2002), rinkimų kampanijų argumentaciją, analizuojamą kritinės diskurso analizės metodais (Филинский 2002).

Lietuvoje argumentacijos problemos nėra plataus mokslininkų rato prioritetas. Mūsų tyrimas, kuriame domimasi argumentavimo būdų priklausomybe nuo kognityvinių nuostatų bei politinio diskurso subjektų įgūdžių, tiesiogiai susijęs su Eleonoros Lissan sukurtu retorinės ir kognityvinės analizės metodu (1995). Mums aktualūs šios mokslininkės gvildenami politinio diskurso analizės aspektai (Лассан 1996, 2004, 2006). Konceptualiosios metaforos problemos, kurias savo darbuose nagrinėja Jurga Cibulskienė (2003, 2005, 2006), taip pat tiesiogiai susijusios su neformalių įtikinimo metodų tyrimu. Šios autorės idėjomis remtasi šiame darbe, nes metaforiškas tikrovės suvokimas padeda individui ne tik išsaugoti informaciją apie pasaulį, bet ir daryti tam

tikrą poveikį teksto gavėjams. Virginijos Jakimenko, vienos iš nedaugelio Lietuvoje išleistų logikos mokymo priemonių bendraautorių („Argumentacijos“ skyriaus autorės), darbai yra vertingi dėl to, kad argumentacijos problemos juose gvildenamos atsižvelgiant į socialinį kontekstą (2005). Vilniaus universiteto profesorė Regina Koženiauskienė, nagrinėjanti retorikos problemas, atkreipia dėmesį ir į argumentacijos teoriją, be to, gilina ir į lietuvių meninio bei publicistinio diskursų argumentavimo ypatumus (2001).

Apžvelgę skirtingus požiūrius į argumentacijos teoriją, išskyrėme septynias argumentacijos problemų tyrimų kryptis (tai ne klasifikacija, nes nėra vienodo pagrindo jas lyginti): 1) Diskusijų strategijos nagrinėjimos remiantis žymių mokslininkų darbais (Eemeren 2002; Eemeren, Grootendorst 1984, 2004). Šiai kryptčiai atstovauja ir O. Asheimas, K. Brede, J. Allwoodas, O. S. Issers, O. V. Kulikova, J. Belova. 2) Argumentacinių diskursų tipai pateikiami J. Habermaso, P. Charaudeau, A. Blinovos, V. Petrovos darbuose. 3) Argumentų funkcijas analizuoja (remdamiesi Toulmin 1958) S. P. Millsapas, P. T. Wangerinas. 4) Loginės įtikinimo strategijos tyrimų tradicija ir metodika formaliosios loginės argumentacijos teorijos aspektu giliai išsisknijusi dar R. Dekarto, B. Paskalio, F. Bacono, G. Leibnitzo, G. Boole, A. de Morgano veikaluose; iš šiuolaikinių mokyklų pripažinimą pelnė Jerevano argumentacijos mokykla, vadovaujama G. Brutianas. 5) Racionaliuosius ir vertinamuosius įtikinimo būdus pirmiausia pasiūlė nagrinėti Ch. Perelmanas ir L. Olbrechts-Tyteca; loginis ir neformalusis, loginis ir kognityvinis požiūriai derinami M. Slastionovo ir V. Briušinkino darbuose. 6) Kognityvinės analizės metodas taikomas rusų mokslininkų A. Baranovo ir V. Sergejevo darbuose. 7) Topiką analizuoja kalbininkai, pvz., J. Šeigal, ir gretutinių mokslų atstovai, pvz., M. Kornprobstas.

Tyrimo metodas. Šio tyrimo uždavinys – išnagrinėti argumentavimo būdus politiniame lietuvių ir rusų diskurse remiantis įvairiomis metodikomis, kurias sukūrė ir taikė minėti mokslininkai. Atlikus kognityvinę, loginę bei retorinę argumentavimo analizę, mūsų požiūriu, galima atskleisti tiriamų politinių kultūrų argumentacijos pobūdį.

Argumentacijos kognityvinės struktūros. Darbe akcentuojame epochos „mąstymo stiliaus“ ir socio „mąstymo stiliaus“, darančių poveikį kalbančiajam subjektui, įtaką. Mes laikomės prielaidos, kad argumentacijos ypatumus lemia kognityvinės kalbančio asmens nuostatos – žinojimas, kaip daryti poveikį auditorijai ir kas laikoma teisinga ar vertinga tam tikrame sociume. Argumentavimą

apibrėžiame kaip pragmatinį veiksma. Argumentų teisingumą (tiesą) taip pat lemia pragmatika: klausimas, ar politinio teksto sakytojas (subjektas) ketina ieškoti tiesos, ar jo tikslas – įtikinti auditoriją įperšant kalbėtojui parankų požiūrį, – visa tai dorovės ir „skonio“ dalykai, būdingi tam tikrai epochai. Suprantama, jog reikia skirti tiesą nuo politinio subjekto nuoširdumo, tačiau mums svarbu kitkas: kodėl argumentacijos diskurso subjektas naudoja vienokius ar kitokius argumentus, kaip tai susiję su jo sąmonės kognityviniais modeliais, kaip tai, kas pasakyta, reprezentuoja sociumo mąstymo stilių.

Atsižvelgdami į tyrimo aspektą, tyrėme kognityvines sąmonės struktūras, nulėmusias argumentacijos diskurso turinį. Mes laikėmės požiūrio, jog prezidento kreipimasis, kaip ir bet kuris kitas politinis tekstas, yra tam tikrų kognityvinių struktūrų, sudarančių gilųjį teksto lygmenį, išraiška. (Лакан 1995). Mes manome, kad būtent dėl šių priežasčių šis argumentavimo diskurso tyrimas yra naujoviškas ir aktualus: tiriamos ir verbalinės argumentavimo priemonės, ir kalbėtojo bei auditorijos sąmonės struktūros, kurios rekonstruojamos remiantis adresanto sukurtais tektais. Pateikus šių struktūrų visumą, galima susidaryti įspūdį apie sociumo mąstymo stilių.

Kadangi oratorius, pasirinkdamas argumentus, siekia sutarimo su klausytojais, mes manome, kad tikslinga tuos sutarimo taškus – topus – nagrinėti pasitelkiant kalbėtojo ir auditorijos sąmonės bazinių opozicijų terminus. Esant bendroms vertybinėms opozicijoms (Лакан 1995), kalbantysis atkreipia dėmesį į jas kaip į galimo sutarimo taškus kognityvinėje kalbėtojo ir auditorijos erdvėje. Vienas iš opozicijos narių žymi pozityvią vertybę, todėl kalbėtojas, jei jis siekia pritarimo, turėtų savo veiksmais parodyti, kad jis iš tikrųjų pritaria šiai vertybinei nuostatai ir jo veiklos tikslas – įveikti priešingą vertybinę nuostatą, kurią įvardija negatyvusis bazinės opozicijos narys. Be to, kalbantysis turėtų remtis prielaida, jog adresato sąmonė yra pagrįsta ta pačia priešprieša (konsoliduojanti retorika). Kalbėtojas gali suvokti ir tai, kad klausytojų sąmonė remiasi kitokia priešprieša: tada jo argumentavimas tampa sudėtingesnis, nes reikia įdiegti vertybes arba perkalbėti klausytojus dėl vienos ar kitos vertybės (konfrontacinė retorika).

Loginės ir retorinės argumentacijos struktūros. Kurdami tyrimo metodiką, mes rėmėmės ir klasikiniu antikinės retorikos teiginiu apie trijų kategorijų, kuriomis nusakomas retorinis idealas, – logo, etoso ir patoso – vienybę. Logo kategorija apima intelektualųjį įtikinimo aspektą, kurį sudaro „loginis teisingumas, apibrėžtumas,

nuoseklumas, argumentų loginis įtikinamumas, kompozicinis darnumas ir tikslingumas, pasakymo deramumas ir užbaigtumas“. Etoso kategorija apibrėžiamas oratoriaus kalbos atitiktis visuomenės dorovės idealams. Patoso kategorija apibrėžiamos emocijos ir aistros, kuriomis kalbėtojas įaudrina klausytojus; „patosu, derinamu su aptariamo objektu emociniu ir vertybiniu įvaizdžiu, sutelkiama auditorijos valia ir ji skatinama priimti sprendimus“ (Волков 2003).

Logo, etoso ir patoso kategorijų vienybės teorija padeda, analizuojant argumentavimo techniką, ištirti racionalius įrodymų būdus bei psichologines poveikio priemones. Toks požiūris pastebimas šiuolaikiniuose Ch. Perelmano pasekėjų darbuose, kuriuose gvildenamos neoretorikos problemos. Šios disertacijos metodologinės prieigos naujumas, kaip minėta, – išgryninti kalbėtojo loginio ir psichologinio argumentacijos sandų (loginių ir retorinių struktūrų) analizės metodą atsižvelgiant į kalbėtojo mąstymo ypatumus (kognityvines struktūras).

Analizuodami logines ir retorines įtikinimo struktūras, mes skyrėme *universaliją* ir *nuo konteksto priklausomą* argumentaciją. Universaliajai argumentacijai, tinkamai bet kuriai (vadinamajai universaliai) auditorijai, ištirti mes išanalizavome, a) tezės pristatymo tekste būdus, jos perifrazes, turinį; b) universalių argumentų turinį. Išsiaiškinome, ar tai anksčiau įrodyti teiginiai, ar empiriniai, statistiniai duomenys, faktai, definicija, įstatymas, ar jiems taikytinas tiesos kriterijus, ar jų teisingumas nepriklauso nuo tezės, koks jų ryšys su teze, ar pateiktų argumentų pakanka tezei įrodyti; atkreipėme dėmesį į argumentavimo pokyčius kiekviename naujame prezidentų kreipimesi. Nuo konteksto priklausomai argumentacijai, tinkamai specifinei auditorijai, ištirti (atsižvelgiant į vadinamąjį psichologinį argumentacijos dėmenį) išanalizavome: a) tezės pristatymo tekste būdus, jos perifrazes, turinį; b) nuo konteksto priklausomų argumentų turinį (pvz., ką kalbėtojas laiko autoritetu, tradicija), taip pat argumentavimo pokyčius kiekviename naujame prezidentų kreipimesi.

ARGUMENTAVIMO TECHNIKA RUSŲ POLITINIAME DISKURSE

Atlikus prezidento V. Putino kreipimūsi analizę, pirmiausia pavyko nustatyti pagrindines tezes, kurias bandoma įtvirtinti klausytojų sąmonėje, po to – koku būdu šie teiginiai (tezės) pateikiami tekste, koku būdu įrodomas jų teisingumas, kokį vaidmenį atlieka diskurso subjekto kognityvinės mąstymo struktūros.

Prezidento kreipimūsi kognityvinės struktūros – bazinės opozicijos ir konceptualiosios metaforos – tai ne tik generatyvinės teksto struktūros, bet ir argumentacijos elementai: kognityvinės struktūros tekste visada atpažįstamos iš loginių ir retorinių argumentacijos struktūrų. V.Putino diskurse – tai bazinės opozicijos *jėga ~ silpnumas*, *Rusija ~ Vakarai*, *teisingumas ~ neteisingumas*, *demokratija ~ nedemokratija*, kurių vertybinis orientyras yra pirmasis narys. Konceptualiosios metaforos V. Putino diskurse: *PROBLEMOS YRA LIGA, VALSTYBĖ YRA STATINYS, POLITIKA YRA KELIAS*.

Visuomeninio ir politinio diskurso kognityvinės struktūros yra tam tikru būdu susijusios su prezidento kreipimosi kognityvinėmis struktūromis: prezidento ir politinių partijų diskursą sieja bazinės opozicijos *teisingumas ~ neteisingumas* ir *Rusija ~ Vakarai*.

Pagrindinės V. Putino kreipimūsi tezės: „Šalis plėtojasi tinkama linkme“ ir „Aš suprantu jūsų problemas ir galiu jas išspręsti“. Šios tezės tekste neišskleidžiamos. Klausytojai turi suformuluoti tezę indukcijos būdu, apibendrindami atskirus teiginiusjus. Tyrimo procedūra siekiama išskirti temą ir remą. Buvo pastebėta, kad tezė „Šalis plėtojasi reikiama linkme“, panašiai pateikiama visų mūsų tirtų kreipimūsi į Federalinį susirinkimą tekstuose: teksto įžangoje pasirodo šios tezės perifrazės, kuriomis pristatoma pranešimo tema ir rema; toliau tekste rutuliojamos įžangoje užfiksuotos remos. Dažniausiai kartojasi tokios V. Putino kreipimūsi temos, kaip *valstybė, Rusija*. Be to, remas užpildo vertinamųjų predikatų vora (teigiamai konotuoju): *pvz., pasiekimai, plėtra; naujos darbo vietos; pajamos; plėtra; ilgalaikiai asmeniniai planai; ryžtingiau; konstruktyviai; efektyviai*.

Tezė „Aš suprantu jūsų problemas ir galiu jas išspręsti“ pateikiama kreipimūsi į Federalinį susirinkimą tekste skirtingais būdais, jos perifrazės mažiau apibrėžtos, jos pasirodo įvairiose teksto vietose. Tai, kad ši tezė plėtojama nenuosekliai, galima paaiškinti adresato veiksmu: tezė skirta ne tiesioginiam adresatui, besiklausančiam pranešimo, o vadinamajam antriniam adresatui – tiems, kas susipažįsta su prezidento kreipimūsi per žiniasklaidos priemones.

Teiginys, kad šalis plėtojasi tinkama linkme, pateikiamas skaidant jį į atskiras tezes: a) „Nuveiktas darbas – tai ateities pagrindas“, b) „Pasirinkta kryptis negali būti pakeista“, c) „Krypties perėmimas – stabilumo pagrindas“. Atskiros tezės yra ne tik tezės

turinio elementai, bet ir argumentai, kuriais siekiama padaryti įtaigą (o ne įtikinti, nes tezė nėra išvada iš atskirų teiginių).

Teiginys, kad šalis plėtojasi tinkama linkme, grindžiamas universaliais argumentais: a) valdžia priima konstruktyvius sprendimus, b) valdžios darbo rezultatas pozityvus įvairiais aspektais, c) skaičiai byloja apie pakilimą ir augimą.

Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į šias aplinkybes:

- argumentą, jog valdžia priima konstruktyvius sprendimus, V. Putinas naudojo pačioje pirmosios prezidento kadencijos pradžioje;

- argumentą, jog valdžios darbo rezultatas pozityvus įvairiais aspektais, patvirtina daugybė pavyzdžių, iliustruojančių ekonomikos ir liaudies gerovės augimą, sveikatos apsaugos, švietimo sistemų darbo gerinimą, sėkmingai vykdomas reformas, valstybinės valdžios ir Rusijos vaidmens pasaulyje stiprinimą;

- argumentą, jog valdžios darbo rezultatas pozityvus įvairiais aspektais, apimtis skirtinga įvairių metų kreipimūsi tekstuose (pvz., palaiptai dingsta sėkmingo reformų vykdymo pavyzdžiai – nutrūksta ryšys su B. Jelcino politika, tačiau svarbesni tampa vadinamieji kariniai ir socialiniai argumentai);

- skaičiai, patvirtinantys pakilimą ir augimą, vaidino itin svarbų vaidmenį paskutiniojo V. Putino pirmosios kadencijos ir priešrinkiminio (turime omenyje antrąją kadenciją) kreipimūsi tekste.

Tezei, kad kreipimūsi autorius supranta adresato problemas ir gali jas išspręsti, pagrįsti naudojami nuo konteksto priklausomi argumentai: a) *ad populum* (deklaruojama rūpinamasis žmonėmis ir ištikimybė nacionalinėms vertybėms), b) *ad verecundiam* (remiamasi autoritetais, kuriuos auditorija pripažįsta).

Argumentacijos *ad populum* – rūpinimūsi žmonėmis – struktūrą V. Putino kreipimūsi tekstuose sudaro:

- temos formuluotė (padaryti viską, kad augtų gerovė);
- veiksmų, numatomų šiam tikslui pasiekti, aprašymas (aprūpinimo maisto produktais, būsto problemų sprendimas ir pan.);
- pasiekimų išvardijimas;
- atsiribojimas nuo pirmtakų ir kitų politikų;
- pagyriamoji dalis (komplimentai);
- piliečių gynimo idėjos kartojimas.

Argumentacijos *ad populum* – ištikimybės nacionalinėms vertybėms – struktūrą V. Putino kreipimūsi tekstuose sudaro:

- nacionalinio pasididžiavimo skatinimas;
- bendrų nacionalinių vertybių aukštinimas;
- detalus vertybių vardijimas;
- vertybių gynimo būtinumo demonstravimas;
- heroizmo skatinimas;
- grėsmių Rusijai priminimas;
- patikinimas, kad pavojai bus įveikti.

Pateikiant universalius ir nuo konteksto priklausomus argumentus, atskleidžiamos diskurso subjekto kognityvinės struktūros. Pavyzdys: jėga yra teigiamas opozicijos jėga ~ silpnumas narys, kognityvinių struktūrų lygmenyje ji (jėga) tampa universaliu ginkluotųjų pajėgų modernizavimo argumentu ir Rusijos kontekste svariu nacionalinės didžios valstybės vertės argumentu.

ARGUMENTAVIMO TECHNIKA LIETUVIŲ POLITINIAME DISKURSE

Prezidento V. Adamkaus pranešimų (toliau tekste – kreipimūsi) kognityvinės struktūros – bazinės opozicijos ir konceptualiosios metaforos – tai argumentacijos elementai: kognityvinių struktūrų realizacijas tekste visada rodo loginės ir retorinės argumentacijos struktūros. Bazinės V. Adamkaus diskurso opozicijos – tai: nauja ~ sena, Vakarai ~ Rytai, demokratija ~ nedemokratija. Konceptualiosios metaforos – tai: POLITIKA YRA KELIAS, PROBLEMAS YRA LIGA, POLITIKA YRA EGZAMINAS ir POLITIKA YRA VERSLAS.

Visuomeninio ir politinio diskurso kognityvinės struktūros yra tam tikru būdu susijusios su prezidento kreipimūsi kognityvinėmis struktūromis: pirmaujančių politinių partijų tekstų generatyvinį pagrindą sudaro binarinės opozicijos, kurios pastebimos ir prezidento diskurse: Vakarai ~ Rytai ir demokratija ~ nedemokratija. Prezidento ir politinių partijų diskursus sieja KELIO ir EGZAMINO metaforos.

Prezidento V. Adamkaus kreipimūsi pagrindinės tezės, kaip parodė tyrimas, yra šios: „Šalis plėtojasi tinkama linkme“ ir „Aš suprantu jūsų problemas ir padėsiu jas išspręsti“. Šie teiginiai kreipimūsi tekstuose neišplėtoti. Adresatas turi suvokti tezės formuluotę indukcijos būdu, apibendrinamas atskirus atvejus. Pvz., tezė „Šalis plėtojasi

tinkama linkme“ panašiai pateikiama visuose mūsų ištirtuose prezidento metinių kreipimūsi tekstuose; teksto įžangoje pateikiamos šios tezės perifrazės, kuriomis pristatomos pranešimo tema ir remos; toliau tekste plėtojamos įžangoje akcentuotos remos. Be to, kreipimūsi pagrindinėms temoms priskiriamos remos, pasižyminčios teigiama konotacija (*nuoseklumas, išbaigtumas, stabilumas*) ir neigiama (*krizė, problemos, stoka*). Šį pastebėjimą galima būtų paaiškinti demokratinio diskurso pobūdžiu: demokratijos ir pažangos ženklu, šiuolaikiniu europietišku požiūriu, laikoma pripažinti ir klaidas, kalbėti ne tik apie pasiekimus, bet ir apie sunkumus.

Tezė „Aš suprantu jūsų problemas ir padėsiu jas išspręsti“ prezidento kreipimūsi tekstuose pasirodo įvairiais pavidalais, jos perifrazės mažiau apibrėžtos, jos pastebimos įvairiose teksto segmentuose. Tai, kad tezė pateikiama nenuosekliai, galima paaiškinti adresato veiksmu – ši tezė adresuota ne tiesioginiam, čia pat esančiam adresatui. Ja siekiama ilokucinio tikslo – pelnyti žmonių pasitikėjimą (perlokucija).

Tezė, kad šalis plėtojasi tinkama linkme, pateikiama suskaidžius ją į kelias atskiras tezes: a) „Dabartis – ateities įvaizdis“, b) „Svarbiausias pasirinktos krypties etapas įveiktas“, c) „Judėjimas gerovės link yra nenutrūkstamas“. Atskiros tezės nėra tik apibendrinamosios tezės turinio elementai, jos atlieka įtaigos argumentų vaidmenį (ne įtikinimo, todėl kad tezė nėra išvada iš atskirų teiginių).

Tezei, kad šalis plėtojasi tinkama linkme, pagrįsti naudojami universalūs argumentai: a) valdžia priima konstruktyvius sprendimus, b) valdžios darbo rezultatas pozityvus įvairiais aspektais, c) skaičiai rodo pakilimą ir augimą. Be to, galima pastebėti šiuos dėsningumus:

- argumentas, kad valdžia priima konstruktyvius sprendimus, buvo naudojamas, pirma, per abi prezidento V. Adamkaus kadencijas, antra, kalbėtojas nesitapatino su pozityvių sprendimų subjektu;

- argumentą, kad valdžios darbo rezultatas pozityvus daugeliu aspektų, patvirtina daugybė pavyzdžių, iliustruojančių ekonomikos ir žmonių gerovės augimą, Lietuvos pasiekimų pripažinimą pasaulio bendruomenėje, sėkmingą reformų vykdymą;

- argumento, kad valdžios darbo rezultatas pozityvus daugeliu aspektų, apimtis skirtinga įvairių metų kreipimūsi tekstuose: pirmuosiuose pranešimuose pateikiami sėkmingo reformų vykdymo pavyzdžiai, tačiau nepastebėta, kad vėliau šie argumentai būtų išplėtoti; argumentas, kad piliečių gerovė auga, nuosekliai plėtojamas kiekviename

metiniame pranešime, todėl paskutiniuose pranešimuose kalbėtojas leidžia sau vertinti situaciją pozityviai: anot jo, esama padėtimi galima *didžiuotis* ir *pasidžiaugti* pasiekimais;

- argumentas, kad skaičiai rodo pakilimą ir augimą, kalbėtojui itin svarbus, nes kreipimasis pasirodė likus kelioms savaitėms iki referendumo dėl Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą (prezidentas buvo aktyvus Lietuvos įstojimo į Europos sąjungą ir į NATO struktūras šalininkas).

Tezė, kad kreipimūsi autorius supranta adresato problemas ir gali padėti jas išspręsti, grindžiama nuo konteksto priklausomais argumentais: a) *ad populum* (deklaruojama rūpinimasis žmonėmis ir ištikimybė tautinėms vertybėms), b) *ad verecundiam* (remiamasi autoritetais, kuriuos auditorija pripažįsta).

Argumentacijos *ad populum* – rūpinimosi žmonėmis – struktūrą V. Adamkaus kreipimūsi tekstuose sudaro:

- dėmesio mažam žmogui parodymas;
- veiksmų tikslo formulavimas (gerovės augimas);
- numatomų veiksmų, kurių reikia tikslui pasiekti, aprašymas (kiekvieno asmens savarankiškumo ir atsakomybės jausmo puoselėjimas);
- žmogaus teisių idėjos kartojimas;
- pagyriamoji dalis (komplimentai).

Argumentacijos *ad populum* – ištikimybės tautinėms vertybėms – struktūrą V. Adamkaus kreipimūsi tekstuose sudaro:

- bendrų tautos vertybių aukštinimas;
- vertybių detalus vardijimas (*laisvė, tauta*);
- vertybių puoselėjimo skatinimas.

Pateikiant universalius ir nuo konteksto priklausomus argumentus atskleidžiamos diskurso subjekto kognityvinės struktūros. Pavyzdžiui, konceptualiąją metaforą POLITIKA YRA EGZAMINAS kognityvinių struktūrų lygmenyje (universalioji argumentacija) atitinka Lietuvos pasiekimų pripažinimo pasaulio bendruomenėje argumentas.

IŠVADOS

Atlikus valstybių, turinčių skirtingą konstitucinę sąrangą (prezidentinę / parlamentinę), vadovų – prezidentų kreipimūsi tekstų analizę, galima konstatuoti tam tikrą Vladimiro Putino ir Valdo Adamkaus argumentavimo diskursų tapatumą, sąlygojamą veikiausiai kreipimūsi tikslais, ir skirtumus, kuriuos lemia skirtingos politinės abiejų šalių nuostatos bei šių valstybių vadovų vieta valdžios struktūrose.

Metiniai prezidentų kreipimaisi kaip kalbėjimo aktas. Prezidentų V. Putino ir V. Adamkaus kreipimūsi tekstuose derinasi šių kalbėjimo aktų savybės: aprašomojo (aprašoma esama padėtis), vertinamojo (vertinama daugelis socialinės tikrovės reiškinių) ir argumentacinio (įrodinėjamas vykdomos politikos teisingumas, tikslingumas). Vertinamasis kalbėjimo aktas yra savotiškas nurodymas kitoms valdžios struktūroms – jo teisingumas, tikslingumas motyvuojamas argumentaciniu kalbėjimo aktu, kuriuo prezidentas pagrindžia savo teisę atlikti vertinamąjį ir nurodomąjį (preskriptyvinį) aktą.

Rusijos ir Lietuvos prezidentų kreipimūsi tekstuose pastebėta ta pati apibendrinamoji tezė „Šalis plėtojasi tinkama linkme“. Laikydami šią tezę teisinga, abu prezidentai, vedantys šalis šia linkme, grindžia savo teisę toliau vykdyti valdžios suteiktus įgaliojimus. Panašios ir tezės „Aš suprantu jūsų problemas ir galiu jas išspręsti“ / „Aš suprantu jūsų problemas ir padėsiu jas išspręsti“ – jų diskursyvinė realizacija adresuota „trečiajam“ komunikacijos nariui – eiliniams piliečiams, kurių prielankumą prezidentai norėtų išsaugoti ir sustiprinti.

Apibūdindami prezidentų kreipimūsi kaip argumentacinio kalbėjimo akto specifiką, pirmiausia turėtume pasakyti, kad šį kalbėjimo aktą sudaro argumentacijos instrumentai – tezės ir argumentai bei retorinė kognityvinių diskurso struktūrų, sutampančių su tam tikros šalies (Rusijos, Lietuvos) politinio elito kognityvinėmis struktūromis, realizacija. Abiejų šalių prezidentai naudoja universaliąją ir nuo konteksto priklausomą argumentaciją.

Tezių pateikimo prezidentų kreipimūsi tekstuose ypatumai. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad argumentacinis kalbėjimo aktas (arba argumentacinis diskursas yra sinoniminiai terminai, nes terminas *kalbėjimo aktas* tinka pirmiausia sakybinei kalbai, kai yra aiškiai apibrėžtas adresatas; mūsų atveju tekstas turi sakytinės ir rašytinės kalbos požymių: jis adresuotas ne tik Dūmos / Seimo nariams, bet ir „tretiesiems“ asmenims – visuomenei, sprendžiančiai apie prezidento vertinimus ir iškeltus uždavinius) prezidentų

kreipimūsi tekstuose modifikuotas. V. Putino ir V. Adamkaus pagrindinės tezės neišplėtotos – adresatas turi pats indukcijos būdu atpažinti ir suformuluoti tezę, apibendrinamas atskirus teiginius. Universaliais argumentais pagrįsta tezė „Šalis plėtojasi tinkama linkme“ panašiais būdais pateikiama visuose mūsų tirtuose kreipimūsi į Federalinį susirinkimą tekstuose: teksto įžangoje pasirodo apibendrinamosios tezės perifrazės, kuriomis pristatoma pranešimo tema ir remos, toliau tekste plėtojamos remos.

V. Putino kreipimūsi tekstuose temoms *valstybė, Rusija* priskiriamos tokios teigiamai konotuosios remos, kaip *pasiekimai, augimas, naujos darbo vietos, pajamos, plėtra, ilgalaikiai asmeniniai planai, ryžtingiau, konstruktyviai, efektyviai*. V. Adamkaus kreipimūsi temoms priskiriamos ir teigiamai (*nuoseklumas, išbaigtumas, stabilumas*), ir neigiamai (*krizė, problemos, stoka*) konotuosios remos.

Tezė, kuri grindžiama nuo konteksto priklausomais argumentais, – “Aš suprantu jūsų problemas ir galiu / padėsiu“ jas išspręsti – pateikiama metinių kreipimūsi tekstuose įvairiais būdais, jos perifrazės mažiau apibrėžtos, jas galima pastebėti skirtinguose teksto segmentuose. Tai, kad ši tezė tekste pateikiama nenuosekliai, galima paaiškinti adresato veiksmu – ji adresuota ne tiesioginiam adresatui, esančiam čia pat ir besiklausančiam kalbėtojo, o asmeniui, kuris susipažins su kreipimosi tekstu per žiniasklaidos priemones.

Taigi, kad tezė būtų atpažinta tekste ir suformuluota, tyrėjui reikia atlikti tam tikras procedūras, tuo tarpu tiesioginis adresatas turi pats indukcijos būdu išvesti tezę. Toks argumentavimo diskursas, kai tezė pateikiama netiesiogiai, pasižymi, mūsų požiūriu, didesniu įtikinimo poveikiu negu tiesioginė tezės formuluotė; adresatas, savarankiškai priėjęs prie išvados, laiko save argumentacinio kalbėjimo akto „bendraautoriumi“.

Apibendrinamosios tezės skaidymas į atskiras tezes. Tezė, kad šalis plėtojasi tinkama linkme, pateikiama V. Putino ir V. Adamkaus diskursuose skaidant apibendrinamąją tezę į atskiras tezes, kurios abiejuose diskursuose beveik sutampa, tačiau skirtumų yra, todėl mes pateikėme skirtingas jų formuluotes. Atskiri V. Putino apibendrinamosios tezės „Šalis plėtojasi tinkama linkme“ teiginiai yra šie: a) „nuveiktas darbas – tai ateities pagrindas“, b) „pasirinkta kryptis negali būti pakeista“, c) „krypties perėmimas – stabilumo pagrindas“. V. Adamkaus atskiri teiginiai ra šie: a) „dabartis – ateities įvaizdis“, b) „svarbiausias pasirinktos krypties etapas įveiktas“, c) „judėjimas gerovės link yra nenutrūkstamas“.

Atskirų tezių vaidmuo. Atskiri teiginiai (tezės) pirmiausia yra apibendrinamosios tezės turinio elementai, tačiau jie atlieka ir įtaigos argumentų vaidmenį (šiuo atveju negalime kalbėti apie įtikinimą, nes apibendrinamoji tezė nėra išvada iš atskirų tezių).

Universaliųjų argumentų turinys ir apimtis. Tezei, kad šalis plėtojasi tinkama linkme, pagrįsti V. Putinas ir V. Adamkus naudoja šiuos argumentus: a) valdžia priima konstruktyvius sprendimus, b) valdžios darbo rezultatas pozityvus daugeliu aspektų, c) skaičiai byloja apie pakilimą ir augimą. Kad būtų pripažinti argumentais, šie teiginiai pirmiausia grindžiami pasitelkiant daugybę pavyzdžių, atliekančių argumentų vaidmenį. V. Putino ir V. Adamkaus diskursuose pastebėta argumentų, turinio, apimties ir argumentavimo pokyčių skirtumų. Argumentas, kad valdžia priima konstruktyvius sprendimus, buvo naudojamas pačioje V. Putino pirmosios kadencijos pradžioje, V. Adamkus naudojo šį argumentą, viena vertus, per abi prezidento kadencijas, kita vertus, kalbėtojas nesitapatino su subjektu, priimančiu konkrečiai siūlomus pozityvius sprendimus.

V. Putino kreipimūsi tekstuose palaipsniui dingsta sėkmingų reformų vykdymo pavyzdžiai, tačiau pabrėžiama vadinamųjų karinių ir socialinių argumentų svarba. Pirmuosiuose V. Adamkaus pranešimuose pateikiami sėkmingo reformų vykdymo pavyzdžiai, bet vėliau šie argumentai neplėtojami, o piliečių gerovės kėlimo argumentas nuosekliai plėtojamas visuose kreipimūsi tekstuose, todėl paskutiniuosiuose kreipimūsi tekstuose kalbėtojas leidžia sau vertinti situaciją pozityviai. Anot jo, esama padėtimi galima *didžiuotis* ir *pasidžiaugti*.

Vienas iš pozityvių Rusijos plėtros numatyta linkme rezultatų yra tai, jog valstybė, anot prezidento kreipimūsi, sustiprino savo įtaką pasaulyje. Lietuvos prezidento kreipimūsi tekstuose nieko panašaus apie Lietuvos įtakos pasaulyje stiprinimą nepastebėta; juose teigiama, jog vienas iš pozityvių judėjimo tinkama linkme rezultatų yra šalies raidos pasiekimų tarptautinis pripažinimas.

Nuo konteksto priklausomų argumentų turinys ir apimtis. Teiginys, kad kreipimūsi autorius supranta adresato problemas ir gali jas išspręsti, abiejų prezidentų kreipimūsi tekstuose grindžiamas šiais argumentais: a) *ad populum* (deklaruojama rūpinimasis žmonėmis ir ištikimybė nacionalinėms vertybėms), b) *ad verecundiam*

(remiamasi autoritetais, kuriuos pripažįsta auditorija). Tačiau abiejų prezidentų diskursuose pastebėta argumentų apimties ir turinio skirtumų.

V. Putinas akcentuoja piliečių gynimą ir įvardija priemones, kurių valdžia privalo imtis, kad užtikrintų deramą piliečių gyvenimo lygį. V. Adamkus akcentuoja piliečių teises ir būtinybę ugdyti piliečių savarankiškumą bei atsakomybę dėl savo likimo. Šiuos skirtumus veikiausiai galima paaiškinti susiklosčiusiomis ir besiklostančiomis abiejų šalių kultūrų tradicijomis: Rusijai svarbu jaustis pasauline valstybe, sudarančia atsvarą Vakarams taip pat ir ginklų industrijoje; Lietuvos prezidentas, būdamas Vakarų demokratijos atstovas, stengiasi įskiepyti į lietuvių politinį diskursą pagrindines Vakarų demokratijos sąvokas.

Kognityvinių struktūrų turinys. Anksčiau jau minėjome, kad argumentavimo diskurse atskleidžiamos kognityvinės struktūros, sudarančios kalbėtojo pasaulėžiūros nuostatų pagrindą. Paprastai jos įvardijamos perifrāzėmis, tokiu būdu jos veikiausiai turėtų daryti poveikį adresato sąmonės struktūroms, nes kartojimą galima traktuoti kaip pasakymo turinio įtaigos priemonę.

V.Putino diskurse svarbiausios yra bazinės opozicijos jėga ~ silpnumas, Rusija ~ Vakarai, teisingumas ~ neteisybė, demokratija ~ nedemokratija, kuriose vertybinis centras yra pirmasis opozicijos narys. V.Adamkaus diskurse atitinkamai vartojamos opozicijos nauja ~ sena, Vakarai ~ Rytai, demokratija ~ nedemokratija. V.Putino diskurse tekstai kuriami remiantis konceptualiosiomis metaforomis PROBLEMAS YRA LIGA, VALSTYBĖ YRA STATINYS, POLITIKA YRA KELIAS. V. Adamkaus diskurse atitinkamai vartojamos metaforos POLITIKA YRA KELIAS, PROBLEMAS YRA LIGA, POLITIKA YRA EGZAMINAS bei POLITIKA YRA VERSLAS (šias metaforas nurodėme turėdami omeny, kaip dažnai jos realizuojamos).

Rusijos ir Lietuvos prezidentų diskursuose vertybiniai teisingumo ir demokratijos orientyrai tekste suderinami. Abi vertybės vartojamos vienodai dažnai. Tačiau svarbu ir tai, kad jeigu „populiaros“ vertybės supratimą (teisingumas – Rusijai ir demokratija – Lietuvai) kalbėtojas išskleidžia, „nepopuliar“ tiesiog konstatuojama (Rusijoje pirmaujančios politinės partijos nepropaguoja demokratijos, Lietuvoje – teisingumo).

Rusijos ir Lietuvos politinių partijų diskursuose pastebimas neabejotinas prielankumas vienai iš vertybių – teisingumui – Rusijoje, demokratijai – Lietuvoje, šių vertybinių kategorijų esmės diskursų subjektai neatskleidžia. Kalbėtojų partijų vardu požiūri į „nepopuliarią“ vertybę (demokratiją Rusijoje ir teisingumą Lietuvoje) rodo jų tekstai. Išnagrinėtuose Lietuvos politinių partijų tekstuose socialinį teisingumą mini vienos partijos narys, kitų partijų tekstuose kalbama apie teisingumą juridine prasme. Rusijos politinių partijų diskurse „nepopuliari“ vertybė įvardijama dažniau, bet pasižymi neigiama konotacija (*ta demokratija, pernelyg saldi kalba ... demokratija*).

Kognityvinių struktūra realizacija. Kaip buvo minėta, idėjų kartojimu (V. Putino diskurse – tai stipri šalis, Rusijos ir Vakarų konfrontacija, teisingos visuomenės ugdymas, V. Adamkaus diskurse – tai palankus nusistatymas Vakarų atžvilgiu, demokratija) siekiama įdiegti (įtaigos, o ne įtikinimo priemonėmis) šias vertybes į adresato sąmonę. Diskurso kognityvinės struktūros nuosekliai atskleidžiamos pateikiant universalius ir nuo konteksto priklausomus argumentus. Pavyzdžiui, V. Putino diskurse jėga yra pozityvus binarinės opozicijos jėga ~ silpnumas narys; kognityvinių struktūrų lygmenyje ji (jėga) atitinka ginkluotųjų pajėgų modernizavimo ir nacionalinės didžios valstybės vertės argumentus. V. Adamkaus diskurse konceptualiąją metaforą POLITIKA YRA EGZAMINAS (universalus argumentas) atitinka argumentas, kad Lietuvos pasiekimus pripažino pasaulio bendruomenė (nuo konteksto priklausomas argumentas).

Prezidentų diskursų sąsaja su visuomeniniu ir politiniu šalies fonu. Prezidentų kreipimūsi kognityvinės struktūros tam tikru būdu siejasi su visuomeninio ir politinio diskurso struktūromis. Rusijos prezidento ir politinių partijų diskursus sieja bazinės opozicijos teisingumas ~ neteisybė ir Rusija ~ Vakarai.

Lyderių pozicijas užimančių Lietuvos politinių partijų tekstų generavimo pagrindą sudaro binarinės bazinės opozicijos, kurios pastebimos ir Lietuvos prezidento diskurse: Vakarai ~ Rytai ir demokratija ~ nedemokratija. Lietuvos prezidento ir politinių partijų diskursus sieja KELIO ir EGZAMINO metaforos.

Prezidentų kreipimūsi ir politinių partijų diskursų kognityvinių struktūrų sąsajos vienoje ar kitoje šalyje rodo tų šalių politinio elito pozicijų darnumą.

DISERTACIJOJE GINAMI TEIGINIAI IŠPLĖTOTI ŠIOSE PUBLIKACIJOSE:

Макарова В., 2004. О некоторых особенностях аргументативного политического текста. *Aktualne problemy semantyki i stylistyki tekstu. Studia opisowe i komparatywne*. Pod red. J. Wierzbinskiego. Łódź. P. 73-78.

Макарова В., 2004. О метафоризации политического скандала в литовских масс-медиа. *Л 59 Лингвистика: Бюллетень Уральского лингвистического общества*. Отв. ред. А. П. Чудинов. Т. 14. Екатеринбург. P. 41-47.

Макарова В., 2004. Об эмоциональной аргументации в политическом дискурсе России. *Лингвориторическая парадигма: теоретические и прикладные аспекты: Межвуз. сб. науч. тр.* Ред. А. А. Ворожбитова. Вып. 4. Сочи. P. 84-90.

Макарова В., 2005. О современной российской риторике: дискурс «Единой России». *Studia Slavica V*. Tallinn. P. 238-243.

Макарова В., 2005. Аргументативный потенциал российского и литовского предвыборного политического дискурса. *Studia Rusycystyczne Akademii Świętokrzyskiej*. Pod red. K. Lucińskiego. Tom 15. Kielce. P. 169-175.

Макарова В., 2006. Наша партия лучше: способы убеждения в ситуации предвыборной борьбы. *П 50 Политическая лингвистика*. Отв. ред. А. П. Чудинов. Вып. 20. Екатеринбург. P. 135-146.

Макарова В., 2006. О роли лексемы демократия в литовских масс-медиа накануне войны. *Записки з загальної лінгвістики: Збірник наукових праць*. Отв. ред. Н. В. Бардіна. Одес. нац. ун-т. Вип. 7. Одесса. P. 181-189.

Макарова В., 2007. О нескольких отличительных чертах политической культуры России и Литвы. *Коммуникативное поведение. Русское, литовское, эстонское и латышское коммуникативное поведение*. Ред. И. А. Стернин. Вып. 27. Воронеж. P. 56-69.

Макарова В., 2007. Тактики убеждения в российском политическом дискурсе. *Текст – дискурс – картина мира. Межвуз. сб. научн. трудов*. Ред. О. Н. Чарькова. Вып. 3. Воронеж. P. 165-174.

Макарова В., 2007. Ключевые слова, которыми мы живем (о справедливости и демократии в России и Литве). *Язык и социум. Материалы VII Межд. научной конференции. Минск, 1-2 дек. 2006 г.* Общ. ред. Л. Н. Чумак. Минск. Ч. II. P. 58-61.

Макарова В., 2008. «Вечные вопросы» в современных российских политических лозунгах. *Respectus Philologicus*, 13 (18). P. 124-132.

Макарова В., 2008. Россия и Запад в современном российском дискурсе власти. *Slavistika v moderním světě*. Eds. M. Prihoda, H. Vankova. Cervený Kostelec, Praha. P. 327-334.

Макарова В., 2008. Несколько слов о когнитивно-риторическом анализе аргументации в политическом дискурсе. *Respectus Philologicus*, 14 (19). P. 115-120.

INTRODUCTION

The focus of the present research is on distinguishing the peculiarities of argumentation used in Lithuanian and Russian political discourse. The choice of the research subject was motivated by the fact that the recent decade of the humanities can be characterized as evincing a growing interest in techniques of verbal impact which allows the speaker to attain the desirable goals from the addressee. The contemporary study on verbal impact includes the argumentation theory which is considered as the choice of the most effective ways of reasoning and justifying the speaker's position and encouraging the listener to accept this position. The analysis of argumentation techniques, which are accepted by different social environments, allows characterizing both the political culture of a society as well as the possible influence of national traditions on the development of different contemporary political discourses.

The goal of the present research is to describe the peculiarities of argumentation technique in Russian and Lithuanian political discourses at the beginning of the 21st century, more specifically during the period of 2000-2007. In attempt to achieve the goal of the research, the following **objectives** have been pursued. They specify: a) what cognitive structures operate in particular argumentation; b) how the elements of argumentative discourse are realized: the ways of introducing a thesis statement into the text; the content and volume of arguments supporting the thesis.

As it was mentioned above, **the research subject** is the way of argumentation employed in political discourse. The research has been carried out on the basis of Russian and Lithuanian Presidents' (Vladimir Putin and Valdas Adamkus, respectively) annual speeches covering the period of 2000-2007. The choice of annual speeches as the research subject was determined by the fact that such texts distinguish in performing a fully representative role of political life.

The methods employed are cognitive analysis, logical-rhetorical analysis and contrastive method. The *cognitive* analysis was adopted to distinguish the speaker's structures of the conscious in attempt to generate an ideological text. The *logical-rhetorical* analysis implies logical and illogical ways of persuading. The *contrastive* method was used to examine and compare the findings. It is noteworthy, that each of the employed methods had a *descriptive* character at the first stage of the analysis, while in

the process of interpretation they acquired a *critical* character. The emphasis was on *qualitative* characteristics of the analysed subject.

The **novelty** of the research lies in the fact that the research question has not been analysed in depth so far, i.e. neither the research subject (the issue of argumentation in Lithuanian political discourse has not received much attention yet), nor working out the methods of argumentation analysis (effective methods of argumentation analysis in political discourse have not been fully developed so far) were much of linguists interest. The notion of fully developed effective methods of argumentation analysis implies that there is no such a set of tools which proves to be completely accurate in helping to distinguish elements of argumentation discourse – a thesis or an idea which is likely to be incorporated into the addressee's cognitive field in order to accept it, and arguments which contribute to this incorporation.

The problems of argumentation in **Lithuanian linguistics** have been touched upon by Eleonora Lassan, Regina Koženiauskienė, Jurga Cibulskienė, Virginija Jakimenko. This research differs significantly from the previous ones because 1) the problem of argumentation is central here; 2) the basis of problems of argumentation is political discourse; 3) the problems of argumentation are examined in the framework of cognitive linguistics.

The present research has a **practical value of application** since its results are expected to interest public relations specialists who develop various strategies of covering political events while aiming at raising argumentative potential of political discourse. Moreover, the findings of the research could find their application at different academic courses: rhetoric, discourse analysis, special courses on linguistics of lie or political linguistics. They are supposed to provide students with knowledge and raise their awareness of what methods of persuasion are employed in order to influence the conscious of the recipients in political discourse.

The claims of the dissertation:

1. Presidential annual speeches seem to be a hybrid type of a speech act, which incorporates the qualities of descriptive, evaluative and argumentative speech acts.
2. The thesis of the presidential annual speech is not explicated. Rather, the listener is introduced to it by inductive reasoning: summarizing arguments-examples.

3. The realization of cognitive structures is an element of argumentation discourse of presidential annual speeches.

4. The cognitive structures of presidential annual speeches correlate with the cognitive structures constituting the deep layer of public political texts.

The findings of the research were made public at the conferences:

18th-19th September 2003, Łódź (Poland) “Aktualne problemy semantyki i stylistyki tekstu”; 20th-22nd February 2004, Tallinn (Estonia) «VI конференция юных филологов»; 6th-7th May 2004, Kaunas (Lithuania) “Tekstai ir kontekstai: kalbos judesys”; 20th-21st September 2004, Kielce (Poland) «Язык, литература и культура России в XXI веке – теория и практика»; 5th-6th May 2005, Kaunas (Lithuania) – “Žmogus kalbos erdvėje”; 20th-22nd October 2005, Odessa (Ukraine) «Проблемы прикладной лингвистики»; 15th-16th November 2006, Łódź (Poland) “Aktualne problemy semantyki i stylistyki tekstu”; 1st-2nd December 2006, Minsk (Belarus) «Язык и социум – VII»; 6th-8th May 2007, Kielce (Poland) «Язык, литература и культура России в XXI веке – теория и практика»; 24th-25th October 2007, Prague (Czech Republic) “Konference mladých slavistů III”; 22nd-23th October 2008, Prague (Czech Republic) – “Konference mladých slavistů IV”.

The main claims of the dissertation were presented in the seminars “The Discourse Analysis of an Ideological Field through the Key Words” and “Political Linguistics II” in the Group of Cognitive Linguistics at Vilnius University Faculty of Humanities in Kaunas, on 2nd November 2005 and on 23rd February 2007.

The dissertation was discussed and approved by the Department of Russian Philology, Faculty of Philology at Vilnius University on 24th September 2008.

The structure of the research. The research consists of an *Introduction* where a brief description of the research significance, goals, objectives, methods employed and its original contribution to Lithuanian linguistics are brought forward. The *first chapter* comprises the survey of scientific works, the grounding of the chosen research method, discussion of the terms used, elaboration of the research subject and the analysis procedure. The structure of *the second chapter* (Argumentation in Russian Discourse) and of *the third chapter* (Argumentation in Lithuanian Discourse) is based on inductive presentation of the findings: going from the analysis of separate phenomena to summarizing the obtained results. These chapters are followed by the *Conclusions* which

dwell upon contrasting the results of the research and stating the conclusions. The research is completed with the list of *Data Sources* and *References*.

METHODOLOGICAL PROBLEMS OF ARGUMENTATION ANALYSIS

Argumentation definition. Different argumentation definitions comprise certain common components which are as follows: argumentation at the preverbal level is a kind of thinking process which is verbalized by the speaker and addressee in the process of communication; the speaker's chosen language means implies an intention to influence the addressee to accept the suggested idea. Thus, it is noteworthy to claim that contemporary viewpoint on the origin of argumentation distinguishes in the reflection of Perelman and Olbrecht-Tyteca's ideas which suggest that any argumentative activity is directed towards the audience.

The Trends of the Research. The West. The German scholar Josef Kopperschmidt (1985) has brought the problem of argumentation feasibility in a particular situation into sharp focus. Moreover, he distinguished a number of underlying assumptions how to organize effective argumentation. In Netherlands, the scholars Frans H. van Eemeren and Rob Grootendorst (1984, 2004) investigate the technique of argumentation which is comprehended as an attempt to persuade the addressee to accept some point of view and this is implemented by taking strategic steps and following the rules of conversation. The philosophical stance of argumentation problem was taken up by the prominent scholar of Frankfurt school Jürgen Habermas (1984-87) who distinguished different types of argumentation and analyzed pragmatic prerequisites for achieving common consensus. The scientific researches performed by scholars of Eastern Europe (Безменова 1987, Брутян 1984, Демьянков 1989, Рузавин 1997) distinguish in the tendency to survey the history of argumentation theory and its methodological principles. Thus, it is possible to observe that the noticeable differences of the theoretical assumptions of argumentation theory arise from two essential points. First, Western scholars focused on the non deductive methods of persuasion far earlier, whereas Eastern European scholars put the emphasis on the deductive ways of reasoning. Second, Western scholars employ the mechanisms of persuasion in one text (often polylogue) or by one speaker far more often than Eastern European scholars who tended to extend the frame of their researches into the argumentation analysis of geographically

and chronologically large corpora. The recent years in Eastern Europe can be characterized by the increase of researches performed taking into account Perelman's neorhetoric: the scholars focus their attention on pragmatic problems of argumentation discourse (Добрякова 2003, Ощепкова 2004, Фанян 2000, Файбышенко 2002), on the factor of addressee and topic in argumentation (Вольвак 2004, Шуйская 2005), on cognitive parameters of argumentation (Аксенова 2003, Рожкова 2001-2002), on the analysis of argumentation tools of election campaigns in the framework of critical discourse analysis (Филинский 2002).

The argumentation problems are not much of the focus of Lithuanian scholars. However, the method of cognitive-rhetorical analysis developed by Eleonora Lassan (1995) as well as her analysis of different aspects of political discourse (1996, 2004, 2006, etc.) exert a direct impact on the present research which discusses how the ways of argumentation are dependent on the subjects' cognitive attitudes and skills in political discourse. The problems of conceptual metaphor identified in Jurga Cibulskienė's (2003, 2005, 2006) works also have considerable influence on the analysis of peculiarities of informal ways of persuasion in this research as metaphorical reality not only allows preserving individual knowledge of the world but it also gives a possibility to influence the consciousness of the text recipient. Virginija Jakimenko, who is a co-author of one of quite rare textbooks on logics in Lithuania (and the author of the chapter "Argumentation"), considered certain ideas of argumentation in social context and these ideas find their reflection in the present research (2005). Regina Koženiauskienė (2001) looks into the problems of rhetoric and touches upon the issues of argumentation in Lithuanian literature and media discourses.

While surveying different approaches to the problem of argumentation analysis, it emerged that seven types of various approaches to the problem of argumentation analysis are possible to distinguish. However, these types cannot be considered as a valid classification because it lacks *tertium comparationis*. 1) The exploration of discussion strategies taking into consideration well known works (Eemeren 2002; Eemeren, Grootendorst 1984, 2004). This approach is supported by such prominent scholars as Asheim, Brede, Allwood, Issers, Kulikova, Belova. 2) Types of argumentation discourses are distinguished in the works of Habermas, Charaudeau, Blinov, Petrov. 3) Millsap and Wangerin are interested in distinguishing argumentation

functions (Toulmin 1958). 4) The traditions and methods of the analysis of logical structure of persuasion are deeply entrenched in the theory of formal-logical argumentation. The most famous scholars are Descartes, Pasqual, Bacon, Leibnitz, Boole, de Morgan. Furthermore, the Yerevan school under the leadership of Brutian is considered to reflect the contemporary point of view. 5) Perelman and Olbrechts-Tyteca suggests investigating the rational and moral ways of persuasion. The combination of logical and non formal, logical and cognitive approaches is adopted in the works of Slastenov and Briushinkin. 6) Such prominent Russian researchers as Baranov and Sergeev are considered to have developed a cognitive approach on argumentation. 7) The analysis of topoi can be represented by the works of linguists, for instance, Sheigal as well as by works of interdisciplinary scholars, for instance, Kornprobst.

The method of the present research. The present research aims at analyzing different ways of argumentation in political discourse of Lithuania and Russia referring to a wide range of methods employed by the above mentioned scholars. As a result, this research is based on cognitive and logical-rhetorical structures of argumentation; hence, it allows revealing the character of argumentation in the target cultures adequately.

Cognitive structures of argumentation. The research emphasizes the influence of epoch “thinking style” and societal “thinking style” on the consciousness of the speaker. The underlying assumption is that the peculiarities of argumentation are defined by the speaker’s cognitive attitudes – having the knowledge how to influence the audience and what is supposed to be genuine and morally valuable in the target society. In this case, the argumentation is understood as a pragmatically oriented activity. The issue of being genuine in argumentation is also thought to be pragmatically coloured: it is questioned whether the subject of political discourse is able to find the truth or whether the subject aims at persuading the audience and is only preoccupied with the problem how to persuade the audience to accept his point of view – this is the issue of morality and “taste” preferences expressed by society. Obviously, it is necessary to distinguish between the traits of the political subject of being genuine and being earnest. However, this research focuses on other aspects of the political subject: why the subject of argumentation discourse puts forward certain arguments, how it is related to cognitive models of consciousness and how the idea which is put across represents the style of societal thinking.

The peculiarities of looking into this aspect can be explained by paying close attention to cognitive structures of the consciousness which determine the content of argumentation discourse. It was taken as granted that the president's annual speech, the same as every political text, is based on realization of certain cognitive structures which constitute the deeper layer of the text (Ляцкан 1995). This points out to the originality of the present research of the argumentation discourse: both verbal means of communication in the process of argumentation and communicators' structures of consciousness, which are reconstructed on the basis of their generated text, are being analyzed. The aggregate of these structures allows demonstrating the style of societal thinking.

While referring to the argumentation as distinguishing the points of agreement between the speaker and audience, the research aims at analyzing these points of agreement, called *topos*, in terms of basic oppositions contained in the consciousness of communicators. In the process of distinguishing morally valuable oppositions (Ляцкан 1995), the speaker refers to them as the points of agreement in the cognitive space of the communicators. One member of the opposition has highly positive evaluation, thus, if the speaker's activities are supposed to be approved, they should be highlighted as serving to support this evaluation and at the same time to overcome the negative evaluation of the basic opposition. Hence, the speaker has to infer that the consciousness of the addressee is based on the same opposition (consolidating rhetoric). Also, the speaker may perceive that the consciousness of the audience is based on different morally valuable oppositions: then the argumentation activity acquires a more complex character, i.e. the emphasis is on imposing moral values on the audience or persuading the audience to take another stance in respect of one or another moral value (rhetoric of confrontation).

Logical-rhetorical structures of argumentation. The development of the research method was buttressed up by the proposition of classical antique rhetoric stating the unity of the three categories representing rhetorical ideal – *logos*, *ethos* and *pathos*. The category *logos* is related to intellectual aspect of persuasion which imply “logical correctness, clarity, succession, the proof of argumentation, compositional harmony and expedience, appropriateness and completeness of the utterance”. The category *ethos* comprises the degree of correspondence between the

speech and moral ideals of the society. The category pathos is related to the speaker's ability to rouse the feelings and passions of the audience, "the pathos directs and organizes the will of the audience to make a decision [...], and corresponds to the emotional and morally valuable image of the speech subject" (ВОЛКОВ 2003).

The theory of the unity of the categories logos, ethos and pathos enables us to investigate both the ways of evidence referring to the reason and psychological ways of persuasion. This approach is said to be characteristic of contemporary neo rhetorical works performed after Perelman. The originality of the research lies, as it was mentioned before, in attempting to crystallize the analysis method of logical and psychological elements of argumentation (logical-rhetorical structures) taking into account the speaker's thinking specificities (cognitive structures).

While analyzing the logical-rhetorical structures of persuasion, the *universal* and *contextual* argumentations were distinguished. The analysis of the universal argumentation, i.e. directed towards any (universal) audience, comprised a) the ways of introducing a thesis into the text, its periphrasis, content; b) the content of universal arguments. It was questioned whether they can be considered as proving the earlier statements, empirical, factual and statistical data, definition, law; whether they undergo the test of the truth, independence of their truth from the thesis, the degree of the relation to the thesis, sufficiency as well as the dynamics of their development in the presidents' every new annual speech. The analysis of the contextual character of argumentation, i.e. directed towards specific (psychological elements of argumentation) audience, consisted of a) the ways of introducing a thesis into the text, its periphrasis, content; b) the content of contextual arguments (e.g., what is likely to be a tradition, authority for the speaker), also, the dynamics of their development in the presidents' every new annual speech.

THE TECHNIQUE OF ARGUMENTATION IN RUSSIAN POLITICAL DISCOURSE

First, the analysis of the President Putin's annual speeches revealed the central theses that Putin attempts to advance to the consciousness of the audience. Second, the analysis indicates the way these theses are introduced in the text, the way they are proved to be legitimate, the role of cognitive thinking structures of the discourse subject.

Basic oppositions and conceptual metaphors are considered to be the cognitive structures of the presidential annual speeches and they are not only the text generating structures but also the elements of argumentation: textual realizations of cognitive structures factually participate in logical-rhetorical structures of argumentation. Putin's discourse can be characterized by such underlying basic oppositions: strength ~ weakness, Russia ~ the West, justice ~ injustice, democracy ~ antidemocracy. The first member of the opposition is considered to have morally valuable implications. The conceptual metaphors underlying these oppositions are the following: PROBLEMS ARE AN ILLNESS, STATE IS A BUILDING, POLITICS IS A ROAD.

The cognitive structures of public political discourse were found to closely correlate with the cognitive structures of the presidential annual speeches. Namely, the common ground between the President and party discourses is that they share the same basic oppositions justice ~ injustice and Russia ~ the West.

The main theses of Putin's annual speeches are "The country is developing in the right way" and "I can understand and solve your problems". The preceding theses are not explicated in the texts of the annual speeches. Thus, the listeners infer the formulation of the theses inductively while summarizing separate cases. The research procedure comprises the act of distinguishing theme and rheme. Therefore, it appears that such thesis as "The country is developing in the right way" is introduced into the analyzed texts similarly: the first part of the text is the periphrasis of the thesis containing theme and rheme of the message; the further text is the elaboration of the rhemes presented at the beginning of the text. *State* and *Russia* are the most common themes of Putin's annual speeches. In this case, the rhemes are likely to be expressed as evaluative predicates (having positive evaluation): for example, *achievement, growth, new work places, income, moving forward, long term personal schemes, unhesitatingly, constructively, effectively*.

The thesis "I can understand and solve your problems" is introduced in the texts in a more diverse way; its periphrasis tends to be fuzzy and appears in different parts of the text. The lack of regularity while introducing this thesis into the text may be explained by the factor of the addressee – the thesis is not directed towards the immediate audience; rather, it is aimed at the secondary addressee, who gets acquainted with the president's annual speeches through the media.

In order to introduce the thesis that the country is on the right way, different subdivisions of the main thesis are introduced: a) “The work done is the foundation of the future”, b) “The chosen direction is not questionable”, c) “The succession of the course is the foundation of stability”. Though the subtheses are elements of the theses content, they constitute arguments which are supposed to inspire (not persuade, as a thesis is not an inference of subtheses) others.

In order to justify the thesis that the country is on the right way, universal argumentation is employed, i.e. arguments that a) the government takes constructive decisions; b) the results achieved by the government are considered positive in most aspects; c) the numbers indicate development and increase.

Thus,

- the argument that the government takes constructive decisions was developed at the very beginning of Putin’s first term;

- the argument that the results achieved by the government are highly positive in many aspects is confirmed by illustrating the growth of economics and welfare of the nation, improving the system of health care, education and effective reforms, strengthening the position and role of the government in Russia and all over the world;

- the volume of arguments illustrating that the results of the government are positive in many aspects varies from year to year. For instance, the examples showing successful implementation of reforms gradually cease to exist – the continuity of Jelcin’s politics seems to be broken, whereas the importance of military and social arguments is highlighted;

- introducing the numbers as arguments, which indicate the development and growth, is likely to have acquired major significance in the annual speeches which were delivered at the end of Putin’s first term and during the election campaign for the second term.

While attempting to motivate the thesis that the author of the annual speeches understands the addressees’ problems and is able to solve them, contextual argumentation is used, i.e. such arguments as a) *ad populum* (declaration of taking care after people and commitment to national values), b) *ad verecundiam* (referring to the names which are considered authoritative by the audience) are introduced.

The structure of argumentation *ad populum* – care for people – has the following character in Putin’s annual speeches:

- setting goals (to do everything what is possible to promote the welfare of the citizens);
- description of presupposed activities directed towards achievement of the goals (food, accommodation, etc);
- verbalization of the achievements;
- dissociating from the predecessors and other politicians;
- complimentary part;
- reiteration of the idea that citizens have to be defended.

The structure of argumentation *ad populum* – commitment to national values – has the following character in Putin’s annual speeches:

- referring to national pride;
- positing common national values;
- their elaboration;
- demonstrations of the necessity to protect them;
- referring to heroism;
- reminding the imminent threats Russia faces;
- expressing firm conviction about the possibility to overcome obstacles.

In the process of universal and contextual argumentation, cognitive structures of the discourse subject are realized. For instance, at the level of cognitive structures, the concept of *strength* being the positive member of the opposition *strength ~ weakness* is realized as an argument concerning modernization of military force in the universal argumentation, whereas in the contextual argumentation, it acquires the form of an argument concerning national values of the Great State.

THE TECHNIQUE OF ARGUMENTATION IN LITHUANIAN POLITICAL DISCOURSE

Basic oppositions and conceptual metaphors tend to be cognitive structures of Adamkus’s presidential annual speeches and they are considered the elements of argumentation: textual realizations of the cognitive structures actively participate in logical-rhetorical structures of argumentation. The basic oppositions of Adamkus’s

discourse are as follows: new ~ previous, the West ~ the East, democracy ~ antidemocracy. The conceptual metaphors underlying the president's discourse tend to be POLITICS IS A ROAD, PROBLEMS ARE AN ILLNESS, POLITICS IS AN EXAMINATION, POLITICS IS BUSINESS.

The cognitive structures of the public political discourse closely correlate to the cognitive structures of the president's annual speeches. Namely, such basic binary oppositions as the West ~ the East and democracy ~ antidemocracy are characteristic of the leading political parties as well as they are implied in the president's text generation mechanisms. Also, the presidential and party discourses distinguish themselves as having the same underlying conceptual metaphors of the road and examination.

As the research demonstrated, the main theses underlying Adamkus's presidential annual speeches are "The country is developing in the right way" and "I can understand and solve your problems". These theses are just implied in the annual speeches but not explicated. The addressee infers the formulation of the theses inductively while summarizing separate cases. For instance, the thesis "The country is developing in the right way" is similarly introduced in all analyzed presidential annual speeches: in the first part of the text, the periphrasis appears and it includes the theme and rheme of the message; the further text is the elaboration of the rhemes presented at the beginning of the text. The major themes of the speeches correlate with rhemes containing both positive connotation (*consistency, completeness, stability*) and negative (*crisis, problems, lack*). This feature can be attributed to the characteristics of democratic discourse: in modern European tradition, speaking about democracy and progress involves not only success and achievements but also difficulties and admitting to making mistakes.

Accordingly, the thesis "I can understand and solve your problems" is introduced in the texts of annual speeches differently; its periphrasis is rather fuzzy and appears in different parts of the text. The lack of regularity while introducing this thesis into the text may be explained by the factor of the addressee – the thesis is not directed towards the immediate audience. This thesis is aimed at achieving illocutionary force of the presidential speeches – gaining confidence of the nation and this is considered to have perlocutionary effect.

In order to introduce the thesis that the country is on the right way, the major thesis is subdivided into several subtheses: a) “The present is the reflection of the future”; b) “The most important stage of the course taken has been passed through”; c) “Moving forward to the better is inevitable”. The subtheses are supposed to be not only the elements of the content of the theses; rather, they are arguments serving as inspiration (not persuasion as a thesis is not an inference of subtheses).

In order to justify the thesis that the country is on the right way, the universal argumentation is employed, i.e. arguments that a) the government takes constructive decisions; b) the results achieved by the government are considered positive in most aspects; c) the numbers indicate development and increase. Thus, the following regularities were observed:

- the argument that the government takes constructive decisions was developed during both terms of Adamkus presidency. Moreover, it was done without the speaker’s identification with the subject of these positive decisions.

- the argument that the results achieved by the government are highly positive in many aspects is confirmed by illustrating the growth of economics and welfare of the nation, showing that the achievements of Lithuania have been widely acknowledged by the world community and that the reforms have been successfully put into practice.

- the volume of arguments illustrating that the results of the government are positive in many aspects varies from year to year. For instance, the examples showing successful implementation of the reforms are typical of the first annual speeches, whereas later they gradually cease to exist. However, the argument about improving the welfare of the citizens is gradually developed in every annual speech and eventually in his final speeches, the speaker is able to favourably assess the situation which you can be proud of (*didžiūotis*) and rejoice at (*pasidžiaugti*).

- introducing the numbers as arguments, which indicate the development and growth, is likely to have acquired major significance in the annual speech which was delivered several weeks before the referendum on joining the European Union was conducted. It should be observed that the president is an active supporter of pro-European and pro-Atlantic ideas.

While attempting to motivate the thesis that the author of the annual speeches understands the addressees’ problems and is able to solve them, contextual

argumentation is used, i.e. such arguments as a) *ad populum* (declaration of taking care after people and commitment to national values), b) *ad verecundiam* (referring to the names which are considered authoritative by the audience) are introduced.

The structure of argumentation *ad populum* – care for people –has the following character in presidential annual speeches:

- expressing sympathy for an ordinary citizen;
- setting the goals of activities (welfare promotion);
- description of presupposed activities directed towards achievement of the goals (nurturing the phenomenon of independency and the feeling of responsibility in every person);
- reiteration of the ideas about the human rights;
- complimentary part.

The structure of argumentation *ad populum* – commitment to national values – has the following character in Adamkus' annual speeches:

- referring to common national values;
- their elaboration (freedom, nation);
- referring to their strengthening.

In the process of universal and contextual argumentation, cognitive structures of the discourse subject are realized. For instance, at the level of cognitive structures, the conceptual metaphor POLITICS IS AN EXAMINATION correlates with the argument employed in the universal argumentation which shows the acknowledgement of Lithuania's achievements by the world community.

CONCLUSIONS

The analysis of the texts of presidential annual speeches, which were delivered by the heads of the countries, which have different constitutional structure (presidential / parliamentary republic), revealed certain similarities of the argumentative discourses of Vladimir Putin and Valdas Adamkus, which are determined by the teleological principle of these speeches, and certain differences which are determined by both different political attitudes adopted by the heads of the countries and also, their position in governmental structures.

The annual presidential speeches as a speech act. It is claimed that Putin and Adamkus's speeches are a combination of qualitative descriptive (the situation of current events is described), evaluative (social reality of different phenomena is assessed) and argumentation (the legitimacy of the current politics is justified) speech acts. The evaluative speech act is likely to be a certain order to other governmental structures – its legitimacy is justified by an argumentation speech act by which the president justifies his right to perform an act of evaluation and prescription.

The speeches of both presidents distinguish themselves as containing the same thesis “The country is developing in the right way”. While introducing this thesis as legitimate, the presidents, who lead their countries in this direction, justify their right to perform further governmental activities. The thesis “I can understand and solve your problems” also turns out to be shared by both presidents. Its discourse realization is addressed to the ‘third’ member of the communication – ordinary citizens whose support the presidents want to strengthen and rely on.

While speaking about the specifics of argumentation speech act in the framework of presidential speeches, it is noteworthy that it includes both the tools of argumentation as they are (theses and arguments) and rhetorical realization of cognitive discourse structures, which coincide with the cognitive structures of political elite in a specific country (Russia, Lithuania). Both presidents employ universal and contextual argumentation.

Specificities of introducing theses into the texts of presidential speeches. Basically, argumentation speech act (or argumentation discourse as both terms are interchangeable since the term of speech act was first coined to indicate oral form of communication and it distinguished a clearly defined addressee; however, in this research, the text has both oral and written forms and is addressed not only to the members of Duma or Seimas but also to the so called ‘third’ members or the whole society which assesses the presidents’ evaluations and the goals set) acquires a bit modified form in the presidential annual speeches. The central theses advanced in both presidents’ annual speeches are not explicated – the addressee infers the formulation of the theses inductively while summarizing separate cases. The thesis proved by universal argumentation – “The country is developing in the right way” – is similarly introduced in all presidential annual speeches: the first part of the text is the periphrasis of the thesis

containing theme and rheme of the message; the further text is the elaboration of the rhemes presented at the beginning of the text.

For instance, in Putin's annual speeches, the themes of *State* and *Russia* correlate with such positively connoted rhemes as *achievement, growth, new work places, income, moving forward, long term personal schemes, unhesitatingly, constructively, effectively*. In Adamkus's annual speeches, the themes correlate with such positively connoted rhemes as *consistency, completeness, stability* and such negatively connoted rhemes as *crisis, problems, lack*.

The thesis which is proved by employing contextual argumentation – “I can understand and solve your problems” – is introduced into the texts of presidential annual speeches differently, its periphrasis is fuzzy and it appears in different parts of the text. The lack of regularity while introducing this thesis into the text may be explained by the factor of the addressee – the thesis is not directed towards the immediate audience.

Therefore, to distinguish a thesis is a complex act which requires certain procedures to be employed by the researcher, whereas the indirect addressee is invited to independently come to the conclusion by adopting inductive method. Thus, such composition of introducing the thesis into the argumentation discourse implies more powerful verbal impact than its direct formulation – the addressee arriving at a conclusion “independently” is likely to feel themselves as a co-author of the argumentation speech act.

Dividing thesis into subtheses. Although attempting to introduce the thesis that the country is on the right way, the major thesis is subdivided into several similar subtheses in Putin and Adamkus's discourses, they were formulated differently due to the observed discrepancies. In Putin's discourse, the thesis that the country is on the right way is subdivided into: a) “The work done is the foundation of the future”; b) “The chosen direction is not questionable”; c) “The succession of the course is the foundation of stability”. However, Adamkus's discourse acquires different subdivisions: a) “The present is the reflection of the future”; b) “The most important stage of the course taken has been passed through”; c) “Moving forward to the better is inevitable”.

The role of subtheses. Accordingly, the subtheses are considered to be the elements of the thesis content though at the same time they perform the role of

arguments serving as inspiration (not persuasion as a thesis is not an inference of subtheses).

The content and volume of arguments in universal argumentation. While attempting to justify the thesis that the country is on the right way, both presidents employ the same arguments: a) the government takes constructive decisions; b) the results achieved by the government are considered positive in most aspects; c) the numbers indicate development and increase. Before these statements start performing the role of arguments, they are first justified by a number of argument examples. At the level of content, volume and dynamics, the arguments employed in Putin and Adamkus's discourses differ significantly.

Hence, the argument that the government takes constructive decisions was developed at the very beginning of Putin's first term, whereas the same argument was developed during both terms of Adamkus presidency and it was done without the speaker's identification with the subject of these positive decisions.

In addition, Putin's annual speeches gradually ceased to contain examples showing successful implementation of reforms, instead of that, the importance of military and social arguments was highlighted. In comparison, Adamkus's first annual speeches can be characterized by examples showing successful implementation of reforms, whereas later they gradually cease to exist. However, the argument about improving the welfare of the citizens is gradually developed in every annual speech and, eventually, in his final speeches, the speaker is able to favourably assess the situation which you can be proud of (*didžiūotis*) and rejoice at (*pasidžiaugti*).

According to Putin's annual speeches, the strengthening of the country's influential role in the world is considered as the positive result of the country development. Lithuanian presidential annual speeches do not imply this idea; rather, they emphasize the idea that the achievements of Lithuania have been widely acknowledged by the world community.

The content and volume of arguments in contextual argumentation. While attempting to justify the thesis that the author of annual speeches understands the problems of the addressee and is able to solve them, both Putin and Adamkus used the following arguments: a) *ad populum* (declaration of taking care after people and commitment to national values), b) *ad verecundiam* (referring to the names which are

considered authoritative by the audience). Considering the content and volume of the proposed arguments in the discourses of Putin and Adamkus, a significant number of differences can be observed.

Putin emphasizes the citizens' protection and describes the necessary steps the government has to take in order to ensure a proper citizens' standard of living, whereas Adamkus puts considerable emphasis on the rights of the citizens and on the necessity to nurture independency and the feeling of responsibility in every person. These differences may be explained by deep-rooted and quite long established political traditions cherished by the two countries: being a great and powerful country, which withstands the West including military sphere, is what Russia aims at; Lithuanian president as a 'representative' of Western democracies attempts to implement the basic notions of democracy into Lithuanian political discourse.

The content of cognitive structures. As already discussed, the argumentation discourse includes the realization of cognitive structures which make up the basis of the speaker's world view outlook. Typically, their verbalization, which undergoes the process of periphrasis of the expressed ideas, is supposed to affect the subconscious structures of the addressee's psychic while employing the method of repetition which is considered to be a means of inspiration of the expressed content.

Considering cognitive structures, Putin's discourse comprises such basic oppositions: strength ~ weakness, Russia ~ the West, justice ~ injustice, democracy ~ antidemocracy. The first member of the opposition is considered to have morally valuable implications. Accordingly, Adamkus's discourse distinguishes in such underlying basic oppositions: new ~ previous, the West ~ the East, democracy ~ antidemocracy. The conceptual metaphors underlying Putin's proposed oppositions are the following: PROBLEMS ARE AN ILLNESS, STATE IS A BUILDING, POLITICS IS A ROAD. The conceptual metaphors underlying Adamkus' discourse tend to be POLITICS IS A ROAD, PROBLEMS ARE AN ILLNESS, POLITICS IS AN EXAMINATION, POLITICS IS BUSINESS (the sequence of the metaphors is presented according to their realization frequency).

The discourses of Putin and Adamkus comprise moral values of justice and democracy in the same textual space. Although the frequency of mentioning both moral values is similar, the cases of 'popular' moral values (justice for Russia and

democracy for Lithuania) are explicated by the speaker, whereas the cases of ‘unpopular’ moral values (not propagated by the leading parties of the countries; they are democracy in Russia and justice in Lithuania) correspond to the importance attached by the speaker.

The political discourses of Russian and Lithuanian parties can be characterized by a clearly distinguished attraction to one of the poles of moral values: Russia favours justice, whereas Lithuania favours democracy. However, the essence of these moral categories is not explicated by the subjects of the discourse. The party representing the speaker’s relation to ‘unpopular’ moral value (democracy for Russia and justice for Lithuania) is as follows. It was established that in the analyzed texts of Lithuanian political parties, only one politician dwells upon social justice, the texts of other parties contain the notion of justice used just in the legal sense. The discourse of Russian parties is characterized by quite a frequent use of ‘unpopular’ moral value. However, it is used with negative connotation (*this democracy, this treachy speech ... democracy*).

The realization of cognitive structures. As it was mentioned, the repetition of ideas (Putin – powerful country, Russia being in confrontation with the West, strengthening of the legitimate society; Adamkus – democracy and orientation to the West) exert a powerful impact on implanting these moral values into the consciousness of the addressee, i.e. inspiration is more likely to be meant than persuasion. The cognitive structures of the discourse are gradually realized in the process of universal and contextual argumentation. For instance, Putin considers strength as the positive pole in the opposition strength ~ weakness; and at the level of cognitive structures it correlates with the argument of modernization of military force and the argument concerning national values of the Great State. Accordingly, in the universal argumentation, the conceptual metaphor POLITICS IS AN EXAMINATION proposed by Adamkus correlates with the argument that the achievements of Lithuania have been widely acknowledged by the world community.

The correlation of the presidential discourse with the general public political background of the country. The cognitive structures of presidential annual speeches are in direct correlation with the cognitive structures of public political discourses.

Namely, the presidential and party discourses in Russia share the same basic oppositions justice ~ injustice, Russia ~ the West.

In Lithuania, such binary basic oppositions West ~ the East, democracy ~ antidemocracy underlie the presidential discourse and the discourse of the leading parties. The metaphors of the ROAD and EXAMINATION are shared by both the president and parties.

The correlation of cognitive structures of the presidential annual speeches with the discourse of political parties signifies the consensus of political elite in both countries.

A LIST OF PUBLICATIONS

Макарова В., 2004. О некоторых особенностях аргументативного политического текста. *Aktualne problemy semantyki i stylistyki tekstu. Studia opisowe i komparatywne*. Pod red. J. Wierzbinskiego. Łódź. P. 73-78.

Макарова В., 2004. О метафоризации политического скандала в литовских масс-медиа. *Л 59 Лингвистика: Бюллетень Уральского лингвистического общества*. Отв. ред. А. П. Чудинов. Т. 14. Екатеринбург. P. 41-47.

Макарова В., 2004. Об эмоциональной аргументации в политическом дискурсе России. *Лингвориторическая парадигма: теоретические и прикладные аспекты: Межвуз. сб. науч. тр.* Ред. А. А. Ворожбитова. Вып. 4. Сочи. P. 84-90.

Макарова В., 2005. О современной российской риторике: дискурс «Единой России». *Studia Slavica V*. Tallinn. P. 238-243.

Макарова В., 2005. Аргументативный потенциал российского и литовского предвыборного политического дискурса. *Studia Rusycystyczne Akademii Świętokrzyskiej*. Pod red. K. Lucińskiego. Tom 15. Kielce. P. 169-175.

Макарова В., 2006. Наша партия лучше: способы убеждения в ситуации предвыборной борьбы. *П 50 Политическая лингвистика*. Отв. ред. А. П. Чудинов. Вып. 20. Екатеринбург. P. 135-146.

Макарова В., 2006. О роли лексемы демократия в литовских масс-медиа накануне войны. *Записки з загальної лінгвістики: Збірник наукових праць*. Отв. ред. Н. В. Бардіна. Одес. нац. ун-т. Вип. 7. Одесса. P. 181-189.

Макарова В., 2007. О нескольких отличительных чертах политической культуры России и Литвы. *Коммуникативное поведение. Русское, литовское, эстонское и латышское коммуникативное поведение*. Ред. И. А. Стернин. Вып. 27. Воронеж. P. 56-69.

Макарова В., 2007. Тактики убеждения в российском политическом дискурсе. *Текст – дискурс – картина мира. Межвуз. сб. научн. трудов*. Ред. О. Н. Чарыкова. Вып. 3. Воронеж. P. 165-174.

Макарова В., 2007. Ключевые слова, которыми мы живем (о справедливости и демократии в России и Литве). *Язык и социум. Материалы VII Межд. научной конференции. Минск, 1-2 дек. 2006 г.* Общ. ред. Л. Н. Чумак. Минск. Ч. II. P. 58-61.

Макарова В., 2008. «Вечные вопросы» в современных российских политических лозунгах. *Respectus Philologicus*, 13 (18). P. 124-132.

Макарова В., 2008. Россия и Запад в современном российском дискурсе власти. *Slavistika v moderním světě*. Eds. M. Prihoda, H. Vankova. Cerveny Kostelec, Praha. P. 327-334.

Макарова В., 2008. Несколько слов о когнитивно-риторическом анализе аргументации в политическом дискурсе. *Respectus Philologicus*, 14 (19). P. 115-120.

Viktorija Makarova (g. 1976 m.) 2001 metais baigė Vilniaus universitetą ir įgijo slavų kalbotyros specialybę. Nuo 2002 metų dirba Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto j. m. darbuotoja, 2002-2006 metais dėstė šiuolaikinę rusų kalbą ir retorikos pagrindus, nuo 2004 metų žurnalo „Respectus Philologicus“ redakcijos narė. Į humanitarinių mokslų srities filologijos krypties doktorantūrą įstojo 2004 metais. Moksliniai interesai: kognityvinė lingvistika, politinė lingvistika, retorika.

Viktorija Makarova (b. 1976) got a Master's degree in Slavic linguistics in 2001. She has been working as a junior researcher at Vilnius University Kaunas Faculty of Humanities since 2002 and she has been working as an editor of *Respectus Philologicus* since 2004. In 2002-2006, Viktorija Makarova taught *Modern Russian* and *The Basics of Rhetoric*. In 2004 she took up the PhD studies of Philology. Research interests: cognitive linguistics, political linguistics, rhetoric.

Viktorija Makarova
ARGUMENTAVIMO TECHNIKA
ŠIUOLAIKINIAME RUSŲ IR LIETUVIŲ POLITINIAME DISKURSE
(remiantis metiniais 2000-2007 m. prezidentų kreipimais)

Daktaro disertacijos santrauka
Humanitariniai mokslai, filologija (04 H)

Iš rusų kalbos vertė Regina Čičinskaitė, Jurga Cibulskienė

2008 12 19. Tiražas 50 egz.
Maketavo „Vilniaus universiteto leidykla“, Universiteto g. 1, 01122 Vilnius
Spausdino „Vilniaus universiteto leidyklos“ spaustuve